

اسرار پُرشدن حساب‌های رضاشاه در بانک‌های انگلیسی و سوئیس

روزنامه‌های ایرانی و اروپایی در دهه ۲۰ گزارش‌های متعددی درباره دارایی‌های هنگفت پهلوی اول در داخل و خارج از کشور منتشر کردند.

به‌بهانه ۲۵ شهریور، سالروز فرار اواز ایران، به‌بررسی این گزارش‌ها پرداخته‌ایم

جواد نوائیان رودسری—هنگامی که در تیر سال ۱۳۲۷، محمدرضا پهلوی به اروپا و به طور مشخص، بریتانیا سفر کرد، برخی رسانه‌ها به تحلیل دلایل این مسافرت پرداختند. تحلیل‌هایی که بر اساس اطلاعات انتشار یافته در همان زمان ارائه می‌شد. آن موقع بود که ستون نویسی روزنامه «تریبون دوناسیون» در لندن، طی یادداشتی نوشت: «[گفت‌وگوهای شاه با مقامات بریتانیا] راجع به دارایی رضاشاه [است] که در بانک انگلیس توقیف شده؛ دولت انگلیس موافقت کرد که مخفیانه قسمتی از این دارایی‌ها را از توقیف خارج کند و در عوض، امتیاز بانک شاهنشاهی در ایران تجدید شود. زیرا برای شرکت نفت ایران و انگلیس مشکل است که بدون وجود یک بانک انگلیسی که از وی حمایت کند، به کار خود ادامه دهد. از طرف دیگر، دولت بریتانیا موافق است که به شاه کمک کند تا به وسیله ثروتش، بتواند دوباره رژیم گذشته را برقرار کند و برای این هدف، انتقال تدریجی دارایی پدرش به او، بهترین وسیله است. به همین منظور است که شاه باید به سوئیس مسافرت کند؛ زیرا مقداری از آن ثروت پدری در سوئیس نگهداری می‌شود؛ این‌ها ست علت مسافرت اعلیحضرت به اروپا.» معمای ثروت رضاشاه، هیچ‌گاه به طور کامل حل نشد. کسی به درستی نمی‌داند که پهلوی اول، افزون بر زمین‌های حاصلخیز و گسترده‌ای که طی ۱۶ سال سلطنت در ایران به دست آورده‌بود و نیز وجوهانی که نزد بانک ملی داشت، چه حجم از دارایی‌های خود را به خارج از کشور انتقال داد و در بانک‌های اروپایی سپرده‌گذاری کرد؟ امروز، ۲۵ شهریور، سالروز سقوط رضاشاه و فرار او از تهران است؛ با نزدیکی شدن یگان‌های ارتش شوروی به تهران، پهلوی اول تصمیم به فرار گرفت و پس از اعلام استعفای او و جانشینی محمدرضا پهلوی، پایتخت را به مقصد جنوب ترک کرد. رضاشاه در اصفهان، تمام املاک خود را در مقابل یک شاخه نبات به پسرش بخشید و ظاهر ا در بندر عباس، طبق سند دیگری، اختیار اموال خارج از کشور خود را هم به محمدرضا پهلوی واگذار کرد. به بهانه این رویداد تاریخی، بخشی کوتاه درباره منشأ ثروت رضاشاه خواهیم داشت.

■ **گرفتار یک جنون بی‌پایان**

این که رضاخان میرپنج که به قول سلیمان بهمودی، در اوایل مشهور شدنش، با قرض کردن از دیگران توانست خانه‌ای در تهران بخرد، چگونه توانست در کمتر از ۱۵ سال به ثروتمندترین پادشاه آسیا و مالک مرغوب‌ترین اراضی ایران تبدیل شود، روایتی عجیب و غریب دارد. میل مغرط‌اوه به داشتن زمین که برخی از آن با عنوان «جنون» یاد کرده‌اند، نظر بسیاری از مورخان را به سوی خود جلب کرده‌است. سروس‌غنی در کتاب «ایران: برآمدن رضاخان برافتادن قاجار و نقش انگلیسی‌ها»، اعتقاد دارد که باید ریشه این حرص و ولع را در سابقه زندگی رضاخان جست‌وجو کرد. برخی نیز معتقدند که این رویه، ناشی از تلاش رضاشاه برای کسب مشروعیت نداشته‌اش بوده‌است؛ او گمان می‌کرد با تملک زمین و تبدیل شدن به مالک نخست ایران، می‌تواند حکومت خود را مشروع جلوه دهد. رضاشاه به طور مشخص، روند گسترش املاکش را از سال ۱۳۰۵ خورشیدی آغاز کرد؛ زمانی که موفق شد زمین‌هایی را در اطراف تهران به دست آورد. او سپس گستره این تصاحب را به سراسر ایران کشاند؛ بیشتر زمین‌های حاشیه دریای خزر و مناطقی مانند همدان، کرمانشاه و … به مالکیت رضاشاه در آمد؛ غصب این زمین‌ها به دو صورت انجام می‌شد؛ نخست با تهدید مالک و واگذاری بی‌قیدو شرط املاک و دوم،

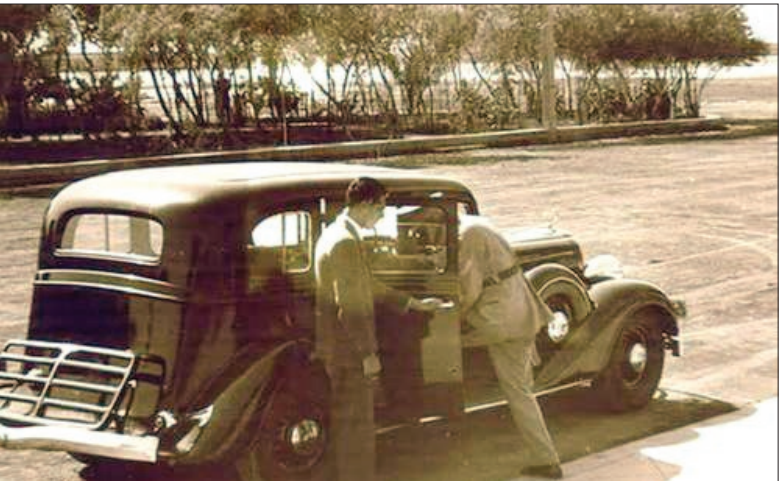
چند روز بعد از فرار رضاشاه، در اول مهر ۱۳۲۰، مؤید احمدی، یکی از نمایندگان مجلس شورای ملی درباره چگونگی مصرف عایدات نفت سوالی را در مجلس مطرح کرد و مخبر کمیسیون بودجه، در پاسخی تأمل برانگیز به‌وی گفت: «از سال ۱۳۰۶ ش، سی‌ویک میلیون لیره عاید‌شده که بیست و هفت میلیون آن خرج گردیده‌ولی معلوم نیست به چه ترتیب و به چه مصرفی رسیده‌است»[۱]

این مسئله، در روزنامه اطلاعات مورخ هفت مهر سال ۱۳۲۰ مورخ هفت مهر سال ۱۳۲۰ منتشر شد

■ **هزینه نگهداری املاک شاه از بودجه کشور جالب این جاست که رضاشاه، بعد از تصاحب**

<div><div>آکهی دعوت</div><div>به مجمع عمومی عادی بطور فوق‌العاده صاحبان سهام تعاونی اعتبار آزاد تأمین الانه ع به‌شماره ثبت ۱۸۱۴۵۷ و نشانه ملی ۱۰۱۰۲۳۳۶۵۵۸</div></div>
<div> <p>به‌نوسبسیه ای کلیه سهامداران محترم تعاونی اعتبار آزاد تأمین الانه ع یا نمایندگان قانونی آنان دعوت به‌عمل می‌آید تا در جلسه مجمع عمومی عادی بطور فوق‌العاده این شرکت که در مورخ ۱۴۰۰/۰۷/۱۰ رأس ساعت ۱۰:۰۰ در محل تهران، خیابان گاندی، خیابان پانزدهم، پلاک ۲۵ برگزار خواهد شد، حضور به‌هم رسانند.</p> <p>دستور جلسه:</p> <ol style="list-style-type: none">
انتخاب هیات تصفیه تعیین ناظر تعیین محل تصفیه تعیین دارندگان حق امضاء تعیین روزنامه کنترالانتشار جهت درج آکهی‌های شرکت اخت تصفیه در خصوص سایر مواردی که در محدث تصمیم عادی بطور فوق‌العاده باشد. املاک مجمع عمومی عادی بطور فوق‌العاده باشد. مسئله استناد به ماده (۹۱) قانون تجارت، برکه ورود به جلسه مجمع یک ساعت قبل از شروع جلسه در صورت ارائه برکه سهام و کارت شناسایی معتبر (در مورد نمایندگان قانونی با ارائه وکالتنامه رسمی)، توزیع می‌گردد. <p>هیات مدیره تعاونی اعتبار آزاد تأمین الانه ع</p> </div>
<div> <div>۰۵۱۳۷۰۰۹۳۹۰</div> <div>layout@khorasannews.com</div> </div>

واحد صفحه‌آرایی روزنامه خراسان سفارش می‌پذیرد

اواخر شهریور ۱۳۲۰ – احتمالاً آخرین تصویری که از رضاشاه پیش از فرار از ایران وجود دارد. او در حال سوار شدن به خودرو برای حرکت از اصفهان به سوی بندرعباس است

این املاک، برای بالا بردن ارزش آن‌ها، به بودجه عمومی کشور متوسل می‌شد؛ شمس الدین امیرعلایی در کتاب «شکوفایی دیکتاتوری» می‌نویسد: «رضاشاه پس از بازدید [از یک] ملک [با عتاب] می‌گفت: ملک من نباید آماده باشد و مثلاً راه داشته باشد؟ فوراً وزارت راه مکلف بود، مجاناً راه بسازد. وزارت کشاورزی تراکتورها و ماشین‌های کشاورزی را مجاناً به کار اندازد، پست و تلگراف دایر شود و در نتیجه همه و همه به خرج دولت پایان یابد. موقع خرید محصول برنج و گندم و غیره نیز، دولت آن را دولاً پنهان بخرد؛ زیرا محصول ملک شاه (شاه محصول) است و ناچار باید به قیمت زیادتر از معمول خریداری شود.» شاید به همین دلیل بود که گاهی محل صرف درآمد‌های دولت معلوم نبود؛ چند روز بعد از فرار رضاشاه، در اول مهر ۱۳۲۰، مؤید احمدی، یکی از نمایندگان مجلس شورای ملی درباره چگونگی مصرف عایدات نفت سوالی را در مجلس مطرح کرد و مخبر کمیسیون بودجه، در پاسخی تأمل برانگیز به وی گفت: «از سال ۱۳۰۶ ش، سی و یک میلیون لیره عاید شده که بیست و هفت میلیون آن خرج گردیده‌ولی معلوم نیست به چه ترتیب و به چه مصرفی رسیده‌است»[۱]. گزارش این مسئله، در روزنامه اطلاعات مورخ هفت مهر سال ۱۳۲۰ منتشر شد.

■ **پس پول‌ها کجا خرج می‌شد؟**

با بررسی جزئیات، به این نتیجه می‌رسیم که در واقع نگهداری از این املاک غصبی نیز، عملاً با بودجه بیت‌المال و استفاده از نیروی نظامی کشور انجام می‌شد؛ پس درآمد این زمین‌ها را کجا خرج می‌کردند؟ وقتی نه هزینه نگهداری املاک و نه هزینه مربوط به ارتقای موقعیت آن‌ها، از درآمد اراضی شاه تأمین نمی‌شد، مبلغ هنگفتی باقی می‌ماند؛ محل هزینه کردن این پول کلان کجا بود؟ اگر سخن فردوست را درباره درآمد سالانه اراضی و املاک پهلوی اول، یعنی رقم ۶۲ میلیون تومان در سال ۱۳۱۹ ش درست‌فرض کنیم و اگر نسبت‌رشد سالانه این درآمد‌ها را هم در نظر بگیریم و آن‌را در آغاز کار، حدود یک چهارم این مقدار بدانیم، باید دست کم ۵۰۰ میلیون تومان پول نقد در حساب‌های رضاشاه نزد بانک ملی ذخیره شده‌باشد، در حالی که چنین نیست و حساب بانکی او هنگام فرار کمتر از ۱۰۰ تومان پول داشت. با احتساب این وضعیت، به نظر می‌رسد که مسئله ذخیره پول پهلوی اول در بانک‌های اروپایی و حتی آمریکایی صحت داشته باشد و نتوان در آن تردید کرد. در برخی گزارش‌ها از ۶۰۰ میلیون مترک از رضاشاه در کشورهای اروپایی سخن به میان آمده‌است. مقدار وجوه حساب‌های وی هیچ‌گاه به تحقیق معلوم نشد. گزارش روزنامه‌های اروپایی، پس

تاریخ

۷

گزارش تاریخی

شیخ محمد خیابانی شهید مبارزه با استعمار

حاجیان - شیخ محمد خیابانی یکی از آزادی خواهان و وطن دوستان و مشهور تاریخ معاصر ایران است که در دوران مشروطه و وقایع پس از آن، فدکاری‌های فراوانی کرد و بر آرمان‌های مردمی مشروطیت پای فشرده؛ سیدن به آزادی، عدالت و مساوات مهم‌ترین، اهداف او و همرا هانش بود. آن‌ها در راه رسیدن به اهدافشان آن‌چنان استوار بودند که از فدا کردن جانشان دریغ نداشتند. شیخ محمد خیابانی در سال ۱۲۵۹ خورشیدی در خامنه تبریز به دنیا آمد؛ پدرش، حاجی عبد الحمید، در پتروفسک، از شهرهای قفقاز، به تجارت اشتغال داشت. پس از به توپ بستن مجلس، او به خیل آزادی خواهان پیوست و در جریان فتح تهران با آنان همراه بود. خیابانی، پس از فتح تهران و تشکیل مجلس دوم به نمایندگی مجلس انتخاب شد. او در پی ضرب الاجل روسیه به دولت ایران در ۱۲۸۹، در مخالفت با آن در مجلس سخنرانی کرد. خیابانی پس از آن که دولت مصماًالسلطنه ضرب الاجل را پذیرفت و مجلس را تعطیل کرد، به مخالفت خود ادامه داد و در پی دستگیری نمایندگان مخالف، راهی قفقاز شد. پس از انقلاب اکتبر ۱۹۱۷ روسیه و با توجه به باز شدن فضای سیاسی تبریز، به چاپ روزنامه «تجدد» روی آورد. بزرگ‌ترین کار شیخ محمد خیابانی ابرافرام قیام در آذربایجان، برضد قرارداد ۱۹۱۹ بود که در ۱۷ فروردین ۱۲۹۹ به وقوع پیوست. شیخ محمد خیابانی معتقد بود، عقد قرارداد ۱۹۱۹ کشور را به تاراج قوای بیگانه خواهد داد؛ از همین رو به مخالفت با آن پرداخت و پرچم قیام خود را در آذربایجان برافراشت. او بارها اعلام کرد «آذربایجان جزو لاینفک ایران است» و اهداف قیام را در راستای استقلال، آزادی و عدالت و مساوات برای ایران دانست. سر انجام در ۲۲ شهریور ۱۲۹۹، مخیرالسلطنه، از وزیران کابینه مشیرالدوله، به سمت والی آذربایجان منصوب شد تا قیام را فاصله دهد. خیابانی گمان نمی‌برد مخیرالسلطنه برضد وی به اسلحه متوسل شود، اما مخبرالسلطنه مشغول تهیه قوا بود و سر انجام قیام را به یاری قزاق‌ها سرکوب کرد و خیابانی نیز پس از کشف مخفیگاهش به شهادت رسید.

رضاشاه و تن از فرزندانش در ایام تبعید وی در جزیره موریس

(آکهی مزایده)

اداره تصفیه امور ورشکستگی مشهد بقتام مقامی از شرکت ورشکسته گلبرگ فریمان در نظر دارد، عرصه و اعیان و اموال ذیل متعلق به شرکت فوق را که توسط کارشناس رسمی دادگستری ارزیابی شده است را با شرایط مندرج در انتهای آکهی از طریق مزایده در روز دوشنبه مورخ ۱۴۰۰/۰۷/۲۶ ساعت ۱۰ صبح بفروش و اجاره برساند.

عرصه ملک فوق به آدرس مشهد، جاده قوچان، شهرک صنعتی توس، فاز یک، خیابان تلاش شمالی، تلاش ۶/۲، قطعه ۱۴۹ می‌باشد.
مشخصات فنی: محل کارخانه به شماره قطعه ۱۴۵ و دارای عرصه به مساحت ۵۰۰۰ مترمربع و به ابعاد ۵۰*۱۱۱ متر می‌باشد که از سمت غرب با طول ۵۰ متر به خیابان و در سایر وجوه به قطعات مجاور محدود است و دارای محوطه محصور با دیوار آجری و در ضلع مجاور خیابان به صورت دیوار آجری و نرده و درب بزرگ فلزی می‌باشد. ملک دارای پروانه احداث ساختمان به شماره پروانه ۴۷۱۸۴-۴۴/۱۰/۶-۲۴ می‌باشد مساحت زیربنای ۱۲۴۰ مترمربع می‌باشد اعیانی مستحذنه در ملک که شامل حدود ۱۸۲۳ مترمربع در طبقه همکف و حدود ۲۴۲ مترمربع در طبقه اول (جمعاً به مساحت حدود ۲۰۶۵ مترمربع) می‌باشد.

۱- ساختمان تولید و انبار: بصورت سوله صنعتی دارای نمای آجر سفال با بندکشی و طرح سنگ بادیرو و آجر سفال با بندکشی به مساحت حدود ۱۲۰۰ مترمربع و به ابعاد حدود ۳۰*۶۰ متر با سقف دو طرف شیب دار با ارتفاع حداقل ۶ متر و حداکثر ۸ متر و با پوشش ورق اپرائیت می‌باشد و حدود ۷۴ مترمربع از ساختمان در دو طبقه احداث شده و دارای طبقه اول است (جمعاً به مساحت حدود ۱۲۷۴ مترمربع) قسمت عمده ساختمان که به صورت سالن تولید است دارای سقف کاذب (با ارتفاع کف تا زیر سقف حدود ۵/۷۵ متر) می‌باشد. ساختمان مذکور مشتمل بر قسمت های انبار محصول، سالن تولید، انبار سیم و کابل و ... بوده و کف ها عمدتاً سرامیک و بخش جزئی موزائیک است.

۲- ساختمان اداری: در جنوب و مجاورت ساختمان تولید و انبار واقع گردیده و دارای نمای تلفیقی با طرح سنگ بادیرو و آجر سفال با بندکشی به مساحت حدود ۴۶۰ مترمربع می‌باشد که حدود ۱۲۰ مترمربع آن در دو طبقه احداث شده و دارای طبقه اول است (جمعاً به مساحت حدود ۵۸۰ مترمربع) قسمت دو طبقه سقف دو طرف و فضای پارکینگ به صورت سایبان با ورق اپرائیتی به مساحت حدود ۵۰ مترمربع و فضای آبنیه سبتیک و تصفیه فاضلاب کارخانه با زیربنای به مساحت حدود ۲۳ مترمربع که در مجاورت ضلع شمالی ساختمان تولید و انبار با سقف تمام شده هم تراز محوطه و به صورت دفنی احداث شده است.

کارخانه مورد نظر دارای امتیازات و انتشاعات آب شهرک صنعتی، گاز صنعتی و برق صنعتی و سیستم تصفیه و دفع فاضلاب و سپتیک و تاسیسات و تجهیزات مربوطه می‌باشد. ارزش ملک کارخانه شامل ارزش عرصه و اعیان و محوطه سازی به مبلغ ۲۴۷/۳۰۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال معادل بیست و چهار میلیارد و هفتصد و سی میلیون تومان می‌باشد.
ماشین آلات و تجهیزات خط تقریباً اتومات تبدیل سبب زمینی به چپیس با شرح تجهیزات ذیل:
۱- سیستم شناسانه گیر (بلاچر) با سیستم وایبره برای رطوبت گیری و نوار نقاله بالابر، مخزن و سایر متعلقات
۲- دستگاه سرخ کن، هود قابل تنظیم، دمنده با لوله کشی ها، هواتور با جلوبرنده، سیستم های سیرکولاسیون، فیلتراسیون، روغن زن با سایر تجهیزات
۳- دستگاه بسته بندی چپیس استیل ساخت ایتالیا برند MARTINI مدل MAF۴ سال ساخت ۱۹۹۵ میلادی با سیستم توزین دیجیتال و تاریخ زن و تابلوی کامل اتوماسیون به ظرفیت ۵۰ بسته در دقیقه دو دستگاه
۴- دستگاه بسته بندی ساخت شادمهر مدل ۹۰۷ ساخت ۱۳۸۱ شمسی به همراه بالابر و قیف ورودی
۵- دستگاه بویلر روغن دوجداره با ظرفیت ۳۰۰۰۰ کیلوکالری در ساعت با سریال ۹۰۷۷ با مشعل به همراه فیلتر و صافی یک دستگاه
۶- یک دستگاه تولید نیترون برند MAXIGAS مدل N۲MID۲۵۰ سال ساخت ۲۰۰۰ میلادی
۷- دیگ بخار با ظرفیت ۱۰۰۰ کیلوگرم در ساعت ساخت شرکت صنایع بخار خراسان سال ساخت ۱۳۸۰ شمسی با مخازن سختی گیر یک دستگاه
۸- تاسیسات سپتیک، لجن کش، پمپ ها و لوله کشی های مربوطه
۹- انشعاب برق با ظرفیت ۱۵۰ کیلووات سه فاز صنعتی با شماره اشتراک ۷۹۰۱۰۰۸ به همراه کابل کشی ها و تاسیسات الکتریکی و روشنایی سالن های تولید، انبارها و اداری
۱۰- انشعاب گاز با ظرفیت ۱۶۰ مترمکعب در ساعت با لوله کشی های مربوطه
۱۱- مخزن ۵۰۰۰ لیتری استیل دو عدد
۱۲- کمپرسور هواسان تبریز با ظرفیت ۵/۲۳ مترمکعب در ساعت به همراه درابری میکروفیلتر و مخزن ۲۰۰۰ لیتری یکدستگاه
۱۳- کمپرسور پیستونی (پیکانی)

۱۴- انشعاب آب و لوله کشی های مربوطه و تعدادی تجهیزات دیگر که لیست کامل آن در اداره تصفیه موجود می‌باشد. ارزش تجهیزات مبلغ ۱۶/۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال (شانزده میلیارد ریال) می‌باشد.
شرایط مزایده به شرح ذیل است:
۱- فروش نقدی است
۲- پیشنهاددهندگان باید قبلاً ۵٪ نهایی ارزیابی را بعنوان سپرده نقدی شرکت در مزایده بحساب ۰۲۴۶۵۲۲۶۰۰۱ و ورشکستگان اداره تصفیه مشهد نزد بانک ملی مرکزی مشهد واریز نمایند و فیش واریزی را ضمیمه پیشنهاد خود نمایند
۳- پیشنهادات باید در پاکت لاک و مهر شده و با ذکر جمله (مربوط به مزایده شرکت گلبرگ فریمان) مشخصات کامل و محل اقامت پیشنهاددهنده در روی پاکت تا ساعت ۹ صبح اداری روز دوشنبه ۱۴۰۰/۰۷/۲۶ به دفتراداره تصفیه امور ورشکستگی مشهد واقع در میدان ده دی (سوم اسفند) خیابان فرخی روبروی چاپخانه گوتمبرگ تسلیم شود
۴- اداره تصفیه در رد یا قبول یک یا کلیه پیشنهادات مختار است و به پیشنهادات مبهم، مشروط فاقد سپرده و برخلاف شرایط این آکهی ترتیب اثر داده نخواهد شد.
۵- پیشنهادات رأس ساعت ۱۰ صبح همان روز باز و قرائت خواهد شد. حضور پیشنهاددهندگان در جلسه مزایده بلامانع است و عندالافتضا در همان جلسه مزایده حضوری بعمل خواهد آمد و برنده کسی است که بالاترین قیمت را پیشنهاد نماید.
۶- برنده مزایده باید پس از جلسه مزایده بقیه ثمن معامله را در وجه اداره تصفیه مشهد پرداخت نماید. چنانچه پرداخت بها در موعد مقرر انجام نگیرد یا اینکه برنده مزایده حاضر به اجرا تعهد خود نگردد، وجه سپرده شرکت در مزایده به نفع ورشکسته ضبط خواهد شد. طالبین برای کسب اطلاعات بیشتر و با رفع هرگونه ابهام می‌توانند همه روزه به‌جز ایام تعطیل در ساعت اداری با تلفن ۳۸۵۴۴۳۲۳ داخلی ۶ تماس حاصل و یا به دفتر اداره تصفیه واقع در میدان ده دی -خیابان فرخی (رازی ۲) روبروی چاپخانه گوتمبرگ مراجعه نمایند.

احمد علی طاهرزاده

رئیس اداره تصفیه امور ورشکستگی مشهد و مستشار دادگاه تجدیدنظر استان خراسان رضوی